

BODNÁR DÁNIEL

Boór Jánossal

Boór János (1932) újságíró, tudományfilozófus, a müncheni Filozófiai Főiskola, a Jézustársasági Filozófiai Fakultás előadótanára. 1957-től Németországban él. A ma már kultikussá vált Mérleg című folyóirat egyik alapító szerkesztője. A Magyar Katolikus Újságírók Szövetségének alapító alelnöke, 1994–2000 között elnöke volt. 1992-ben megkapta a Pro Cultura Hungarica emlékérmét, 2002-ben Mádl Ferentől a Köztársaság Elnökének Érdemérmét, 2004-ben feleségével együtt a Pro Magyar Pax Romana érmet a sajtóban és a Pax Romanában kifejtett munkásságáért, majd 2008. március 15-én a Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztjét.

Mindössze kilenc éves volt, amikor meghalt az édesapja. Egy ilyen tragikus esemény minden gyermek lelkét súlyosan megviseli. Mennyire határozta meg a biztonságot adó szerető édesapa elvesztése a későbbi gyermekkorát?

Élesen emlékszem arra, amikor a tüdőgyulladásban szenvedő édesapámat a mentők elszállították a székesfehérvári Várkörúti, csak katonatisztek által lakott házban fekvő lakásunkból a katonakórházba. Másnap, 1941. december 9-én, amikor édesanyám telefonon érdeklődött a hogyléte után, a portás röviden közölte: az alezredes úr az éjjel meghalt. Egy világ omlott össze bennem. Lovastüzér édesapám tanított meg Pesten, Komáromban vagy Székesfehérváron, ahova éppen helyezték, lovagolni, úszni, korcsolyázni, biciklizni, célba löni, térképen tájékozódni, malmozni, ő vezetett be a trigonometria és a titkosírás elemeibe, ő vitt vasárnaponként szentmisére, bár kritikus megjegyzéseket is hallottam tőle egyházzól, papokról. Életemben egyetlen egy pofont kaptam tőle egy füllentésért. A szintén katonatiszti családból származó, páratlanul szép édesanyám sokkal keményebben nevelt, kisebb engedetlenségek miatt pillanatok alatt lekapott a falról egy lovaglopálcát, amivel nagy fájdalmat tudott okozni. Talán a szigorú apai nevelés pótlására is adott be legnagyobb örömömre 1942-ben, 10 évesként a kőszegi Hunyadi Mátyás honvéd középiskolai nevelőintézetbe, Ottlik Géza *Iskola a határon* címen növendékként megtapasztalt és realiztikusan leírt bennlakó gimnáziumába. Ha nem is a primitív és állandóan ordító altisztek, de a tanár szakos tisztek között voltak néhányan, akikre felnézhettem, és akiket tisztelhettem. A katonaiskola elég korán kiszakított egy meleg családi életből, „szabadságra” haza csak karácsonykor és nyáron mehettünk. A mai napig úgy érzem, az ott eltöltött három esztendő volt a legkeményebb időszak életemben, utána minden könnyen ment...

Mikor ábrándult ki a katonaságból?

Nem volt könnyű elviselni a folytonos, értelmetlen alaki kiképzést és csuklóztatást, a szakadatlan parancsolgatást már a felsőbb éves növendékek részéről is. A torna természetesen főtárgynak számított, és én ebben elég gyenge voltam. A társadalmi és politikai életről, a hadihelyzetről, a zsidóüldözésről szinte semmit sem tudtam. Sárga csillaggal megbélyegzett embereket sohasem láttam. De az események hamar

betörték elzárt intézeti életünkbe. 1944. március 19-én vasárnap ébresztőre az ügyeletes tisztek és altisztek nemcsak pisztolytáskával vagy szuronnal jelentek meg, hanem géppisztollyal felfegyverkezve. Az intézet bejáratánál is megerősített őrség teljesített szolgálatot. A sportpályán játszva nem egyszer repülő zajára „rejtőzz!” parancsra fedezéket kellett keresnünk. Késő délutánig a felsőbb honvéd parancsnokok sem tudták még, hogy ne álljanak-e ellen a szövetséges német haderő támadásának, nem kis zavart okozva hazafias lelkesedésünkben, mert semmiféle felvilágosítást sem kaptunk. 1944-ben a nyári vakáció elmúltával még bevonultunk, de október 15-én a nyilas hatalomátvétel után hazaküldtek bennünket, hogy a szülők döntsék el, maradnak-e vagy nyugatra menekülnek-e csemetéikkel. Így én karácsonykor Székesfehérváron átéltem a Vörös Hadsereg bevonulását, hivatalosan néhány napig tartó szabad rablását és erőszakát, majd a város egy hónapig tartó szovjet megszállását. Eközben az országnak még a szovjet csapatok által el nem foglalt területein élő növendéktársaimat a nyilas hadügyminisztérium bevonultatta Kőszegre, és 1945. január 22-én vonaton nyugatra szállíttatta.

Székesfehérvár visszafoglalása után, 1945. január végén én is újra bevonultam a kadettiskolába, Kőszegen kéttucatnyi növendékből álló pótszállítmány tagjaként tovább tanulhattam, 12 évesként még páncélelhárító kiképzést is kaptam. Örömmel is harcoltam volna páncélököllel a szovjet hadsereg ellen a „haza” védelmében. Az intézet volt akkoriban a nyilas hadügyminisztérium székhelye. Gyakran láttuk az amerikai gyártmányú luxusautókon érkező minisztereket koronaulésre jönni Szálasi Ferenc „nemzetvezetővel” az élen. Március utolsó hetében a front közeledtével hirtelen minden megváltozott. Először a híradások kezdtek dobra feltekerni a telefonhuzalokat, amit már Fehérváron kétszer mind a két harcoló félnél megéltem. Néhány nap alatt kiürült az intézet, légvédelmi ágyúk, páncélosok, legénység, altisztek, tisztek, tábornokok mind-mind eltűntek. Velünk maradt két tiszts és Abay Imre főhadnagy tábori lelkész, a később, 1956 után meghurcolt sárvári plébános. Mi, kamasz növendékek szinte világvégi hangulatban, mint egy boszorkányéjszakán, törtünk, zúztunk és leittuk magunkat. Az a hír terjedt el közöttünk, hogy a hadügy által nekünk kiutalt terepjáró teherautóval Símai Alfréd ezredes intézetparancsnok családjával és bútoraival menekül Németországba. 1945. március 28-án, amikor a szovjet előőrsök már benn voltak Kőszegen, csalódottan és magunkra hagyottan lovasszekereken ülve végre mi is megindultunk a Német Birodalomba. Az Alpesekeket elérve, hol napsütésben, hol havazásban a lovak egymás után dőltek ki, gyalog meneteltünk tovább. Mögöttünk 5–15 kilométerre követett minket harci zajával a front. A már teljesen kihalt semmeringi szerpentinén német katonák még utat nyitottak előttünk a tankakadályok között. Az országút mentén szétszórt fegyverekkel és kézigránátokkal szereltük fel magunkat, hogy ha kell, védekezhessünk. Településeken áthaladva meglepett bennünket, hogy még minden működött, katonai élelmiszerjegyeinkre mindent megkaptunk, de ha fogytában voltunk valaminek, az osztrák paraszt-

családok készségesen kisegítettek bennünket kenyérrel, szalonnával, zabbal vagy szénával. Admontban átszállhattunk egy tehervagonba. Az ausztriai Pongauban, Altenmarkt mellett talált meg egy mellékvágányon vesztegelve a 2. székesfehérvári hadtest akkori tüzér parancsnoka, Morvay Zoltán ezredes; az általa keresésemre küldött motoros járőr vitt el a visszavonult tüzér hadosztályparancsnokság (édesapám elhunytakor ebben volt segédtiszt) álláspontjára, ahol édesanyám karjaiba vehetett és én megölelhettem Lajos öcsémet. Röviddel a háború befejezése után már hazaérkeztünk Székesfehérvárra.

Itt a ciszterciek Szent István Gimnáziumában folytathatta gimnáziumi tanulmányait. Miként emlékszik vissza középiskolai éveire, voltak-e tanárok, akik különösen hatottak Önre?

Kezdetől fogva jól éreztem magamat a ciszterci gimnáziumban. Jobb tanulmányi eredményeket is értem el, mint a katonaiskolában. Az elemi iskolai farkaskölyökből nagycserkész lettem a 85. Zrínyi Miklós Cserkészcsapatban a rendkívül népszerű Pötzy Edgár OCist magyartanár parancsnoksága alatt, a Mária Kongregációban a későbbi churi teológiai professzor, Gajary Aladár prézes mellett pedig újoncmester. Akkor már semmi kedvet sem éreztem a már amúgy is lehetetlenné vált katonatiszti pályára. Jobban vonzott a politikusi hivatás előbb a Kisgazdapártban, majd pedig a Barankovics István vezette Demokrata Néppártban. Nagyon szerettem Hodász Erik OCist matematikatanár és Czigler Ábel OCist német és énektanár osztályfőnökeimet, sajnos mindketten pályát változtattak. Szívesen mentem el sétálni és beszélgetni dr. Székely Ottokár OCist iskolaigazgatóval. A rendből csak később ismertem meg a tekintélyes Pallos Bernardint és a szeretetre méltó Sulyok Olivért. A legnagyobb benyomást Halász Piusz OCist tette rám, aki rövid ideig hittanárom volt a szigorú irányzatú kontemplatív ciszterek közül. Talán ő volt az első szerzetespap, aki páratlan vonzerejével felvetette bennem a papi hivatás gondolatát.

1948-ban, az akkor már lényegében egyeduralgó kommunisták elérték, hogy az Országgyűlés megszavazza az egyházi iskolák államosítását. Diákként hogyan élte meg a változásokat?

A kommunisták nagyon óvatosan és tapintatosan kiváló, részben valóságos tanárokat neveztek ki a szerzetes tanárok helyére, mint például Szabóky Pál magyar–latin szakos tanárt osztályfőnöknek, Biró Imre fizika–matematika tanárt és Szécsi Gáspár földrajz–történelem tanárt. Átnevelésünkre tanulóköröket szerveztek és beléptettek bennünket a DISZ-be. A tanulókörök vezetésével persze a jó tanulókat bízták meg, számos volt cserkészt, kongreganistát vagy cisztercinek készülő diákot. Külön ideológiai fejtágító szemináriumokra kellett járniuk a tanulókör-vezetőknek, magyar és szovjet párttörténet, történelmi és dialektikus materializmus voltak a tantárgyak, meg a napi politikai események. Engem nagyon megrázott, hogy az előadókkal és a NÉKOSZ-istákkal filozófiai vitákban nehezen tudtunk helytállni, mert ciszterci tanáraink és a rendházi könyvtárból megszerezhető könyvek (Hajós József fehérvári kanonok, Schütz Antal, Sík Sándor, Bangha Béla, Prohászka Ottokár, Kecsés Pál stb. szerzőktől), valamint olyan folyóiratok, mint a Bölcséleti Közlemények sem tudtak nekünk segíteni. Azóta foglalkoztatnak nemcsak tudásvágyból, hanem katolikus hitem megalapozására egzisztenciálisan is a filozófiai és fundamentálteológiai problémák. „In hoc signo vinces” címmel jó ideig harcos falújságunk is volt. Az „osztályharc éle-

sedésével” aztán betiltották a cserkészetet, lassan illegalitásba kényszerültünk, a plébániák és családi otthonok is félelmükben egyre kevésbé fogadtak be bennünket csoport-összejövetelekre. Az Actio Catholica ifjúsági lelkészei még járták az országot, itt-ott lelkigyakorlatokat szerveztek. Így tűnt fel Fehérváron Török Jenő SchP, Juhász Miklós SchP, a Dachauba elhurcolt Eglis István munkáspap is, akik a későbbi Bokor Bázisközösség előzményeként „apostoli lelkigyakorlatokon” földalatti sejtek és sejtrendszerek alakítására ösztönöztek bennünket nem kis sikerrel, mert Fehérváron minden középiskolában jelen voltunk. Az általam ismert Ciszterci Gimnáziumban a diákönkormányzatban nagy befolyásunk volt, így sikerült elérnünk, hogy iskolánk nevét Szent Istvánról nem Beloianiszra, hanem József Attilára változtatták. 1948 végén a politikai harc kiéleződött, amikor Mindszenty Józsefet letartóztatták és koholt perben életfogytiglani börtönre ítélték. Tiszteltük a kommunista hatalommal szemben szinte utolsóként szembeszálló közéleti személyiséget, de tradicionalizmusát csoportjainkban már akkor is megbíráltuk. A bírósági tárgyalás alatt tüntetni vittek bennünket, hogy a primás halálra ítéletét követeljük. Csoporttagjainkat, lányokat és fiúkat sikerült jórészt a gyülekező helyekről megszöktetnünk. Majd a József Attila Gimnáziumban a kommunistáknak behódolt igazgató egy napig agitált bennünket, hogy táviratban követeljük a népbíróságtól a primás számára a halálos ítéletet. Jó ideig a kongreganisták még ellenálltak, végül tíznél kevesebben álltunk ellen a kényszernek.

1950-ben érettségizett, majd felvették a Jézus Társaságába. Mivel abban az évben történt a szerzetesrendek többségének a feloszlata, miképpen készült a szerzeteséletre?

A feloszlalt szerzetesrendek közül az általam ismertek titokban folytatták működésüket. A Jézus Társasága számára ez talán könnyebb volt, mert nem kötődött kolostorhoz vagy zárdához. Czapik Gyula egri érsekkel megegyezve az 1950-ben felvetteket (többek között Sárdy Péter, Somfai Béla, Somogyi Szilárd, Szabó Ferenc) velem együtt a rendi előjárók az egri Papnevelő Intézetbe küldték, ahol a Hittudományi Főiskolán megkezdtem tanulmányaimat. Helyzetünket megkönnyítette, hogy a spirituális Rozmán János és filozófiatanárunk, Bogyó György is jezsuita volt. Szabó Ferivel már akkor arról álmodoztunk, hogy a magyar rendtartomány sokszorosított nemzetközi „Élet a betűk mögött” című sajtószemléjét egykor majd nyomtatásban jelentessük meg. Egy év múltán állami nyomásra a félős érsek elbocsátotta az egyházmegyéjén kívülről származókat. Ekkor én néhányunkkal névleg kalocsai főegyházmegyésként az egrinél modernebb szegedi szemináriumba kerültem, és ott tanulhattam tovább az egyházmegyes kispapokkal és nálam két évvel idősebb, már fogadalmas rendtársaimmal, olyan tehetségekkel, mint Bejczy Antal, Nemesszeghy Ervin, Pécsi László, Závodni Kálmán, Weissmahr Béla. Legtöbbet a kalocsai főegyházmegyes Papp Imre filozófiatanárunktól tanultam, ő ösztönzött arra, hogy az Egyetemi Könyvtárban nyugati filozófiai és teológiai folyóiratokat olvassak. 1952 tavaszán kispapként a nagyon emberséges Varga Béla SJ irányításával megkezdhettem a noviciátusomat. A szegedi szemináriumból a tanév befejeztével állami nyomásra mindnyájunkat kivettek. De én rendőrségileg nem jelentkeztem ki, így a sorozáson reverendá-

ban megjelenve kispapként az akkori szokás szerint mentesítettek. Valójában már Pesten éltem magánlakásban más rendi növendékekkel együtt, napi kétszeri, egyórás és félórás elmélkedéssel, lelkiismeretvizsgálatokkal és lelki olvasmányokkal, naponta a közeli templomokban (gyakran a piarista kápolnában a Mikszáth téren, Sík Sándor prédikációit hallgatva) szentmisén részt véve, hetente az újoncmesterrel, Luzsénszky Alfonzsal vagy a provinciálissal, Pálos Antallal, illetve az ő letartóztatása után Kollár Ferencsel találkozva. Mivel első kísérletre természetesen egyetemre nem vettek fel, nyomdaipari szedőtanuló lettem, gyakran élmunkásként a faliújságon kiemelve. Anélkül, hogy arra gondoltam volna, ez is felkészített jövőbeli szerkesztői pályafutásomra. Persze nem volt könnyű időben és életvitelben a két feladatkört összeegyeztetnem. Egyszer egy középosztályból származó vonzó tanuló lány meg is jegyezte, éleslátását bizonyítva: „Te János, úgy viselkedsz, mint egy kispap!” 1953-ban a fehérvári József Attila Gimnázium jóindulatú, meggyőződéses kommunista iskolaigazgatójának, Rácz Jánosnak ravasz tanácsát követve és Riesz Frigyes világhírű matematikus ajánlásával sikerült felvételiznem az ELTE TTK-n fizika–matematika tanárszakra. Közben a Ráday utcában Beke József, Ambrus Lóránt és Sárdy Péter rendtársaimmal együtt lakva tovább végeztem a noviciátusomat, amit 1954-ben az akkori noviciusmester, Luzsénszky Alfonz előtt lettem egyszerű, de örök fogadalommal fejeztem be. Így éltem tovább a kettős életet már fogadalmas jezsuita skolasztikusként és egyetemistaként kiegyensúlyozottan, de állandóan félve az AVH beavatkozásától. Végül csak egyetlen egyszer kerestek meg, 1956 januárjában egy délelőtti udvariasan lakásomon „személyi adataim ellenőrzésére”. Engem egyszer sem idéztek be a Gyorskocsi utcába kihallgatásra, mint társaimat, akiket arra agitáltak, hogy ne szerzetesként az egyházat, hanem DISZ-tagként a népi demokráciát szolgálják.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc leverését követően el kellett menekülnie az országból. Milyen „bűnököt” követett el a népfelkelés idején?

A 60 évvel ezelőtt október 23-án kitört forradalom és szabadságharc életem legnagyobb élményét jelentette. Titkos papnövendékként még távol tartottam magamat a politikától, kiváltképpen a Petőfi Kör vitáitól, de 23-án már egyetemista társaimmal együtt vonultam a Petőfi-szobortól a Bem-szoborig, majd a Parlament elé. Este a kiskörúton hazafelé igyekezve a Rádiónál már ropogtak a fegyverek, és szemtanúja lettem egy spontán és önszerveződő felkelés kitörésének. A következő hetekben rendszeresen bejártam a Gólyavárba, ahol a TTK Forradalmi Tanácsa székelt. Ott irodai munkát végeztem, általában röplapokat sokszorosítva, majd terjesztve. Egyszer kaptam izgalmas feladatot, amikor Dér János évfolyamtársammal együtt a szovjet páncélosok mellett elhaladva egy katonai adóvevőt kellett egy alviláginak tűnő nő pincéjéből szeszszákokban a hátunkon beszállítanunk az egyetemre. Mindennek kevés nyoma maradhatott a politikai rendőrségen. Annál több a következő két ténykedésemnek. A Központi Szemináriumban Mócsy Imre SJ, Papp Imre és Szörényi Andor professzorok Papi Forradalmi Tanácsot alakítottak, és a rendi előjáróimon keresztül két feladat megszervezésre kértek meg. Először, a különböző egyetemeken tanuló katolikusokkal,

köztük titkos papnövendékekkel foglaljuk össze röviden, mit kíván a forrongó magyar ifjúság. A memorandum az elzártságból kiszabadult hercegprímást segítené nyilatkozatainak, főleg a november 3-i rádióbeszédének időszerű megfogalmazásában, ami jórészt megtörtént. Másodsor, foglaljuk el a Pasaréti út 59. szám alatt székelő Állami Egyházi Hivatalt és biztosítsuk, hogy kizárólag egyházi bíróságok kezébe kerülhessenek a kollaboráló papságot kompromittáló okmányok. Az épületet sikerült fegyveres egyetemistákkal megszállnunk, de az említett okmányok parányi része lett csak elszállítva a budavári Prímási Palotába azon a katonai terepjárón, amellyel Turchányi Egon prímási titkár érkezett egy horthysta katonatiszttal és a Vigh Szabolcs vezette központista papnövendékekkel, valamint fegyveres katonákkal. Ez utóbbiak vették át tőlünk az épület őrzését a november 4-i szovjet támadásig. Én pedig jelentést tehettem a hercegprímásnak, neki átadott írásmat hamarosan megtalálhatták és kiértékelhették az újra aktivizált szovjetbarát nyomozók. A pufajkások karácsony előtt kerestek ferencvárosi lakásomon, de én akkor már az osztrák jezsuita provincia vendégszeretétét élveztem a karintiai St. Andrásban lévő újoncházában a többi nyugatra menekült magyar rendtársammal együtt.

Külföldön hol folytatta tanulmányait, és melyik egyetemen végzett?

Varga Andor, az akkori nyugati magyar provinciális a német jezsuiták egyetemi rangú filozófiai főiskolájába, a Berchmans-kollégiumba disponált a Münchentől délre fekvő Pullachba. Jómagam szívesebben tanultam volna francia nyelvterületen, bár negyedrészt német származású vagyok és gyermekkorom óta beszélek németül. 1959 őszén summa cum laude szereztem meg a rendben előírt filozófiai licenciatust, amivel 2004-ig ezen a később Münchenbe áttelepült fakultáson természet- és tudományfilozófiát taníthattam. Szívem vágya volt az atomfizikus és filozófus Carl Friedrich von Weizsäcker-nél a hamburgi egyetemen bölcsletről doktorálni, de a rend csak Münchenben tette lehetővé, hogy elméleti fizikai tanulmányokat folytassak, melyeket a salzburgi egyetem filozófiai karán egészítettem ki a kanti transzcendentálfilozófiai módszert szembesítve a popperi kritikai racionalizmussal. Nem tudom, sikerül-e még ebben az életben igényeim szerint könyvben válaszolnom Kant izgalmas kérdésére: „Hogyan lehetséges egyáltalán tapasztalati tudomány (fizika)?”

Jezsuita szerzetes- és papnövendék volt. Végül egyik sem lett. Mikor jött rá arra, hogy nem a papi, szerzetesi hivatás a küldetése?

A már a dialektikus materializmussal otthon folytatott vitákban nyitva maradt kérdések a dialektikáról és az ellentmondás elvéről, a teodícea problémájáról, a halálról mint a természettörvényekből következő evolúció feltételéről és a „bűn zsoldjáról” (Róm 6,23), a materializmus és az idealizmus magyarázó erejéről egészen a kvantumelméleti mérésig, a csodákról mint a krisztusi kinyilatkoztatás alátámasztásáról, a Pápai Bibliai Intézetben Rómában kiéleződött viták a bibliakritikáról stb. egyre nehezebben tűntek számomra megoldhatóknak. Elöljáróim biztattak, hogy a teológián mindezt tisztázhatom és maradjak. Akkoriban gyakran nevetgélünk azon a vicces mondáson, hogy az ember a filozófián elveszti a józan eszét, a teológián meg a hagyományos hi-

tét. E kételyek között erkölcsstelennek éreztem volna kitaníttatnom magamat a Jézus Társaságával. Ezért a 11 évig tartott szép szerzetesi élet után 1961 őszén megkértem és megkaptam egyszerű fogadalmaim alól a felmentést, ami felszabadítóan hatott rám az igazság keresésében. Ama mondás, hogy „Clara est causa”, azaz szabadon fordítva „világos, hogy nő, Klári az aposztáziájának oka” pedig egyáltalán nem illett rám. Feleségemet 1968-ban egy Pax Romana Kongresszuson ismertem és szerettem meg, két gyermekünk és három unokánk született.

Amikor 1965-ben, a II. Vatikáni zsinat lezárásának évében másokkal együtt létrehozta a Mérleg című katolikus értelmiségi folyóiratot, milyen célok vezették?

Nem végeztem lélekelemzést, de ha végeztem volna, a pszichoanalitikusom talán úgy válaszolna, hogy a nyugati teológiai, filozófiai, tudományos ismeretterjesztő és kulturális folyóiratokat és könyveket tanulmányozva és magyarra fordítva saját kérdéseimre kerestem a választ, amelyek természetesen minden modern értelmiségi gondolkodó ember problémái is. Tudatosan egész akkori társadalmi munkásságom a MEFESZ-ben és a KMEM/Pax Romana-ban, az 1956-os szabadságtörekvéseink folytatása volt az első főindítók, természetesen a szellem eszközeivel, minden emigrációs politizálás nélkül, és amiért az egyetemi karriert is kész voltam háttérbe szorítani. Aggodalommal figyelve a mai magyarországi társadalmi és politikai légkört, gyakran felteszem magamnak a kérdést, hogy megérte-e ez egyáltalán. A budai Francia Intézetben az Esprit francia perszonalista folyóiratról szóló szimpóziumon, az egyik tudós résztvevő, Kis János biztatott, hogy nyugodjak meg, mert bizony megérte. A második, az elsővel egyenrangú fő indítók a II. Vatikáni zsinat élménye volt, amely mindnyájunkat hihetetlen lelkesedéssel és a jövőbe vetett bizalommal töltött el. Az optimizmus kerekedett fel bennem, hogy egzisztenciális kérdéseimre a minden nehézséggel szembenéző nagy gondolkodóinktól választ kaphatok, ez a derűlátás ma is elevenen él bennem. Harmadik indokként szolgált az európai egyesülés eszméje, amely a Balkán-háború kivételével békességet és jólétet teremtett a történelemben annyi esztelen háborút elszenvedett kontinensünkön. Szerettem volna elősegíteni, hogy hazánk is részese legyen ennek az összefogásnak.

1968-tól egészen 2004-ig volt a Mérleg főszerkesztője, azóta pedig főmunkatársa. Hogyan sikerült elérnie, hogy a lapot már jóval a rendszerváltozás előtt is terjeszteni lehessen Magyarországon? Kikkel tárgyalt erről?

A Felvidékről származó katolikus újságíró, András Károly, a Szabad Európa Magyar Osztályának helyettes igazgatója volt titokban a Mérleg alapító főszerkesztője. Én korábban a SZER külsős munkatársaként a tudományos és az egyházi rovatban, majd sameszaként a Mérleg megszervezésében és szerkesztésében tőle tanultam újságírást. A rólam készült ügynöki jelentések, amelyeket megkaptam, erről mit sem tudtak. A kommunista hatalom talán azt értékelte a Mérlegben, hogy sohasem politizál, még emigráns nevek és kiadók sem tűnnek fel a folyóiratban. De talán az volt a legfontosabb az egész szovjet tömb számára, hogy a Mérleg egyértelműen a II. Vatikáni zsinatnak van elkötelezve, amely nem ítélte el már a szocialista államrendszert, sőt kezdeményezte vele a párbeszédet. Legfőbb tárgyalófeleim a népi demokráciával jó viszonyt ápoló személyiségek voltak: Brezanóczy Pál egri érsek, Ákos Géza, a Szent István Társulat igazgatója és Saád Béla,

az Új Ember felelős szerkesztője. A bécsi Herder Kiadó nevében tárgyaltam, némileg a *do ut des* (adok, hogy adjál) elve jegyében, mivel kiadóhivatalunk vállalta az Új Ember és a Szent István Társulat kiadványainak külföldi terjesztését, amiből aztán az érdeklődés hiánya miatt gyakorlatilag semmi sem lett. Megmaradt a Mérleg terjesztése a MAHÍR-nál és ezen keresztül a postahivatalokban körülbelül 700 példányban, ami rögtön megszűnt, amikor a fordulat után az állami MAHÍR magántulajdonba került. Manapság kevésbé vagyunk jelen a katolikus könyvesboltokban, mint korábban.

Miben látja a Mérleg jelentőségét?

Nem érzem magamat illetékesnek életművem értékelésére. E helyett idézek néhány véleményt a Mártonffy Marcell és Petrás Éva szerkesztésében a 75. születésnapomra 2007-ben megjelent *Szétosztott teljesség* című köszöntő kötetből: „Izgalommal, szamizdatként, szellemi csemegeként vettük kézbe és olvastuk a folyóiratszemat, friss levegőt, egészséges, szabad légkört árasztott írásaival. Igazi Mérleg volt, a mérleg hivatását töltötte be. Amit ugyanis keleten nem tettek bele a serpenyőbe, azt nyugaton te beletetted, hogy szellemi-lelki egyensúlyunk helyrebillenjen, megmaradjon...” (Várszegi Asztrik OSB). „...a Mérleg, amely nemcsak a magyar nyelvű hasonló tárgyú folyóiratok között, hanem nemzetközi mértékkel is kiemelkedő. A Mérlegben a széles látókört és az őszinte toleranciát becsülöm a legjobban. A folyóirat nagyon hasznosan tájékoztat a modern katolikus teológia és filozófia különböző irányzatairól, sokat tanultam belőle. Emellett sok mindent megtudtam nagy matematikusokról, például a Gödelről írt cikk nagyon érdekes volt, sehol sem olvastam, hogy a halála előtt a matematikai logika segítségével készített egy istenbizonyítást. A Mérleg sok jelentős természettudományi problémát vitat meg és széles körben tájékoztat a magyarországi kulturális eseményekről is...” (Ladik János).

A Mérleg vállaltan a liberális katolikus értelmiség folyóirata. Hogyan határozná meg, mit jelent az, hogy liberális katolikus? A Mérleg igen részletesen idézett Ferenc pápának 2015 nyarán a bolíviai Santa Cruzban elmondott beszédéből, amelyben figyelmeztetett, hogy a világban alapvető szerkezeti változásra van szükség, olyan pozitív változásra, amely a profit min-

Mindenekelőtt hangsúlyozni szeretném, hogy a Mérleg a II. Vatikáni zsinatot követve a katolikus és ökumenikus reformtörekvések, a tudományok közötti párbeszéd és az európai egyesülés eszméje ismertetését és nem valamilyen nehezen meghatározható katolikus liberalizmus terjesztését tekinti főcéljának. A „liberális” jelző ma már szitokszóvá fajult el hazánkban, az ideológiai harcban a karaktergyilkosság eszközévé... A liberalizmus egyébként is nagyon sokrétű fogalom, lényegében a demokrácia alapelve, amennyiben az emberi méltóságot és az abból következő vélemény-, szólás- és vallásszabadságot védi a jogtalan állami beavatkozással szemben. Többek között IX. Piusz pápa a *Syllabus Errorum* kezdetű bullájában elítélte, amit a II. Vatikáni zsinat a vallásszabadság elismerésével azonban felülvizsgált. Megalapozottan beszélhetünk katolikus liberálisokról, akik liberálisok és katolikusok voltak, mint például Félicité Robert de Lamennais, Alexis de Tocqueville és Lord Acton. Mindegyiküknek voltak számomra rokonszenves eszméi, amiért esetenként vállalom a liberális katolikus minősítést is. De legszívesebben a 2008-ban 99 éves korában Párizsban elhunyt Fejtő

denáron uralta folyamatokat feltartóztatva a földi élet és az emberi közösségek szolgálatát állítja előtérbe. A liberalizmus viszont a versenyhelyzet mindenhatóságát hirdeti. Mennyiben vélekedik erről másként a liberális katolikus értelmiség?

¹Többször publikálva, legutóbb itt: Földes Anita: *Átélttem egy évszázadot. Utolsó interjúk Fejtő Ferencsel.* Scolar Kiadó, Budapest, 2013, 356.

A Mérleg honlapján szemlézett cikkek közül több is foglalkozik a menekültkérdéssel. Napjaink talán legégetőbb problémájával kapcsolatban sokféle vélemény hangzik el, de a két véglet az, hogy Európa belátható időn belül muszlim lesz, s ezzel vége lesz a keresztény Európának, a menekültek potenciális terroristák, a másik vélemény szerint mindenkit be kell fogadni. Mi a véleménye erről?

Ferenc történész politológus barátom önjellemzését követem: „Tulajdonképpen konzervatív-liberális-szocialistának vallom magam. Konzervatívnak, mert kötődöm az európai görög-zsidó-keresztény hagyományhoz, amely a felebaráti szeretetet, az ősök és a kulturális tradíciók tiszteletét hordozza magában; liberálisnak, mert elutasítom az önkényuralmi rendszereket, vagyis elképzelhetetlennek tartom az életet a gondolat, a sajtó, a vállalkozás szabadsága és az alapvető emberi jogok tiszteletben tartása nélkül; ugyanakkor megmaradtam szocialistának, mert harcolok a kirívó egyenlőtlenségek és az üldözések ellen, valamint szükségesnek tartom, hogy egy erős állam korlátozza a teljesen szabad versenyt, amelyben a gyengék, a szegények és a kevésbé tehetségesek segítség nélkül csak alulmaradhatnak. De azért legelősebben a megreformált, modernizált szociáldemokrata álláspontot képviselem.”¹ E hagyományra is érvényes persze Morus Szent Tamás figyelmeztetése: „A tradíció nem a kihűlt hamu őrzése, hanem a láng továbbadása”. A liberalizmus szerintem általában nem tanítja, még a popperi úgynevezett kritikai racionalizmus sem, hogy nincs feltétlen igazság, mert ha az ellentmondás elve sem feltétlenül igaz, utat nyitunk a teljes relativizmus önkényének. Hiszen ellentmondó kijelentésből bármi és annak az ellenkezője is levezethető (*ex falso quodlibet sequitur*). Az úgynevezett ordoliberalizmus, a német gazdasági csoda, az úgynevezett szociális piacgazdálkodás elvi alapja, amelyről a Mérlegben többször szó volt, nem hirdeti a versenyhelyzet mindenhatóságát. Ezért nagyon is elfogadom Ferenc pápa kritikáját a globális rablógazdálkodásról.

A zsidó és a keresztény bibliai normák szerint szeretettel kell fordulnunk az idegenek, a bevándorlók, a bajba jutottak, az üldözöttek felé, amit számos honfitársunk és civil szervezeteink önszervező módon példamutatóan meg is tettek. Egyébként jómagam is politikai menekültként jöttem 1957-ben a Németországi Szövetségi Köztársaságba, és minden lehető segítséget megkaptam, amiért hálás vagyok. Az iszlám országokban véres és kegyetlen háborúk folynak, amiért részben a nyugati nagyhatalmak is felelősek. Az iszlám e megosztottsága miatt nem érzem fenyegetőnek, hogy meghódítja és áttéríti Európát, főleg ha az nemcsak névleg vagy alkotmányszövegekben nevezi magát kereszténynek, hanem Jézus-követő mivoltát minden embert szeretettel átölelő életvitellel tanúsítja. Egy ilyen kereszténység képes is lesz majd arra, hogy megnyerjen vallásukból vagy ateizmusukból esetleg már kiábrándult, irracionális, fundamentalista vagy babonás beállítottságú embertársakat. Az ENSZ, az EU és Németország alapokmányai a politikailag vagy valójában üldözötteknek bizonyos ideig védelmet vagy indokolt esetekben menedékjogot biztosítanak, ezekben szó sincs mindenkinek a befogadásáról. Az esetleges terroristákat a rendőrségeknek ki kellene szűrniük és ki kellene utasítaniuk. Több millió EU-állampolgár, köztük félmillió magyar integrálása évek óta csendben, de eredményesen folyik Nyugat-Európában, az anyaország nagy kárára.